

Kompetencje kluczowe w przedszkolu

W roku szkolnym 2018/2019 w przedszkolu kadra pedagogiczna zdobywała wiedzę nt. kompetencji kluczowych tak ważnych w rozwoju przedszkola, kadry a w efekcie dziecka.

Poniżej zamieszczam wybrane materiały dotyczące kompetencji kluczowych opracowanych przez Ośrodek Rozwoju Edukacji i pozyskanej ze strony www.ore.edu.pl

1. Materiały pomocnicze wspomagające diagnozowanie potrzeb przedszkola w obszarze związanym z rozwojem u dzieci wybranych kompetencji kluczowych

Efektywny proces wspomagania przedszkola jest uwarunkowany wieloma czynnikami. Jednym z nich jest rozumienie idei procesowego wspomagania opartej na koncepcji organizacji uczącej się oraz na specyfice uczenia się dorosłych, którą charakteryzują m.in.

- **akcentowanie** nie tyle opanowania wiedzy i umiejętności, ile ich **zastosowania w praktyce**;
- **dobór treści** doskonalenia do **potrzeb konkretnej placówki**;
- **przesunięcie punktu ciężkości** z doskonalenia kwalifikacji poza miejscem pracy **na wzbogacanie wiedzy i umiejętności w instytucji, w której wykonuje się obowiązki zawodowe**;
- organizowanie **procesu uczenia się zespołów i instytucji jako określonych całości** oraz **odchodzenie od okazjonalnego doskonalenia** kwalifikacji zawodowych poszczególnych nauczycieli;
- przywiązywanie większej wagi do **metod uczenia się wymagających od nauczyciela czynnej postawy, kreatywności, refleksji, świadomego przeżywania doświadczonej rzeczywistości zawodowej** (tzw. uczenie się przez doświadczenie w miejscu pracy)¹.

---

¹ Cyt. za: D. Elsner, K. Knafel, *Jak organizować Wewnątrzszkolne Doskonalenie Nauczycieli*, BTiW MENTOR, Chorzów 2000.

Umocowaną prawnie formą doskonalenia nauczycieli, która spełnia te warunki, jest wspomaganie przedszkola, szkoły lub placówki oświatowej – model kompleksowego, procesowego wsparcia na wybranej przez nie ścieżce doskonalenia, adekwatnej do ich specyficznych potrzeb. Od 1 stycznia 2016 r. tę formę doskonalenia obligatoryjnie realizują biblioteki pedagogiczne, publiczne poradnie psychologiczno-pedagogiczne oraz publiczne ośrodki doskonalenia nauczycieli. Cennym uzupełnieniem ścieżki doskonalenia przedszkola jako organizacji w modelu kompleksowego wspomagania jest wsparcie nauczycieli, zespołów oraz kadry kierowniczej polegające na ich **udziale w sieciach współpracy i samokształcenia**, których prowadzenie jest zadaniem placówek (choć tylko w wypadku biblioteki pedagogicznej sieci zostały uznane za element procesu wspomagania).

Warto dodać, że wymagania państwa wobec przedszkoli² obejmują założenia komplementarne z ideą uczenia się organizacji i wspomagania jej w tym zakresie, m.in.

- **W. 1. Procesy wspomagania rozwoju i edukacji dzieci są zorganizowane w sposób sprzyjający uczeniu się.** Nauczyciele pracują zespołowo. Wspólnie planują przebieg procesów edukacyjnych, współpracują przy ich realizacji i analizują efekty swojej pracy. Nauczyciele pomagają sobie nawzajem i wspólnie rozwiązują problemy.
- **W. 9. Zarządzanie przedszkolem służy jego rozwojowi.** Podejmuje się działania zapewniające przedszkolu wspomaganie zewnętrzne odpowiednie do potrzeb i służące rozwojowi przedszkola.

Na wstępnym etapie prowadzenia diagnozy potrzeb przedszkola ważne jest **ustalenie, w jakim stopniu nauczyciele znają i rozumieją istotę kompetencji kluczowych** opisanych w zaleceniu Parlamentu Europejskiego i Rady z dn. 18 grudnia 2006 r., oraz **skłonienie ich do refleksji na temat zasobów indywidualnych i instytucjonalnych odnoszących się do każdej z kompetencji kluczowych.**

---

² Por. [Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 11 sierpnia 2017 r. w sprawie wymagań wobec szkół i placówek \(Dz. U. z 2017 r., poz. 1611\)](#) [online, dostęp dn. 1. 10.2017 r.].

Z tego względu analiza definicji kompetencji kluczowych oraz wyznaczników wiedzy, umiejętności i postaw składających się na każdą z nich powinna rozpocząć proces wspomagania.

Równie ważne jest **poszukiwanie powiązań kompetencji kluczowych UE z zapisami podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz z programami** realizowanymi przez nauczycieli w danym przedszkolu.

Tak zaaranżowany przez osobę wspomagającą proces współpracy z przedszkolem ułatwi **zrozumienie i poszukiwanie przez kadrę przedszkola wskaźników realizacji wybranych kompetencji kluczowych, źródeł informacji o pracy placówki w zakresie kształtowania u dzieci kompetencji kluczowych oraz świadome uczestnictwo w wywiadach** (grupowym – z nauczycielami i indywidualnym – z dyrektorem), spotkaniach i warsztatach służących przeprowadzeniu diagnozy potrzeb przedszkola.

1.1. Kompetencje kluczowe – od przedszkola do uczenia się przez całe życie

Zalecenie Parlamentu Europejskiego i Rady z dn.18 grudnia 2006 r. w sprawie kompetencji kluczowych w procesie uczenia się przez całe życie zawiera rekomendacje dla państw członkowskich, aby rozwijały ofertę kompetencji kluczowych dla wszystkich w ramach ich strategii uczenia się przez całe życie, w tym strategii osiągnięcia powszechnej alfabetyzacji, a także wykorzystywały dokument *Kompetencje kluczowe w uczeniu się przez całe życie – Europejskie ramy odniesienia*, aby:

„1. kształcenie i szkolenie oferowały wszystkim młodym ludziom środki w celu rozwijania kompetencji kluczowych na poziomie dającym im odpowiednie przygotowanie do dorosłego życia oraz stanowiącym podstawę dla dalszej nauki i życia zawodowego;

2. dostępna była właściwa oferta dla tych młodych ludzi, którzy z powodu trudności edukacyjnych wynikających z okoliczności osobistych, społecznych, kulturowych lub

ekonomicznych potrzebują szczególnego wsparcia dla realizacji swojego potencjału edukacyjnego”³.

W dokumencie pojawia się definicja kompetencji kluczowych – rozumianych jako „**połączenie wiedzy, umiejętności i postaw odpowiednich do sytuacji.**

Kompetencje kluczowe to te, **których wszystkie osoby potrzebują do samorealizacji i rozwoju osobistego, bycia aktywnym obywatelem, integracji społecznej i zatrudnienia. [...] Kompetencje kluczowe uważane są za jednakowo ważne**, ponieważ każda z nich może przyczynić się do udanego życia w społeczeństwie wiedzy. **Zakresy wielu spośród tych kompetencji częściowo się pokrywają** i są powiązane, aspekty niezbędne w jednej dziedzinie wspierają kompetencje w innej. Dobre opanowanie podstawowych umiejętności językowych, czytania, pisania, liczenia i umiejętności w zakresie technologii informacyjnych i komunikacyjnych (TIK) jest niezbędną podstawą uczenia się; umiejętność uczenia się sprzyja wszelkim innym działaniom kształceniowym. Niektóre zagadnienia mają zastosowanie we wszystkich elementach ram odniesienia: krytyczne myślenie, kreatywność, inicjatywność, rozwiązywanie problemów, ocena ryzyka, podejmowanie decyzji i konstruktywne kierowanie emocjami są istotne we wszystkich ośmiu kompetencjach kluczowych”⁴.

Kształtowanie kompetencji kluczowych zostaje zapoczątkowane już na etapie wczesnego dzieciństwa – to wówczas dziecko rozpoczyna wędrówkę po ścieżkach *Lifelong Learning*, na co Rada Europejska zwróciła uwagę jeszcze przed wydaniem zalecenia w sprawie kompetencji kluczowych, stwierdziwszy w rezolucji z dn. 27 czerwca 2002 r., że „**uczenie się przez całe życie musi obejmować uczenie się od wieku przedszkolnego do okresu po przejściu na emeryturę**, w tym w ramach całego spektrum obejmującego formalne, pozaformalne i nieformalne uczenie się”⁵.

Anna Brzezińska, redaktor serii wydawniczej Instytutu Badań Edukacyjnych pt. *Niezbędnik Dobrego Nauczyciela*, zwraca uwagę na ewolucyjne kształtowanie kompetencji kluczowych na kolejnych etapach rozwoju dziecka: od narodzin do

---

³ [Zalecenie Parlamentu Europejskiego i Rady nr 2006/962/WEz dn. 18 grudnia 2006 r. w sprawie kompetencji kluczowych w procesie uczenia się przez całe życie](#) (Dz.U. L 394 z 30.12.2006) [online, dostęp dn. 18.04.2017].

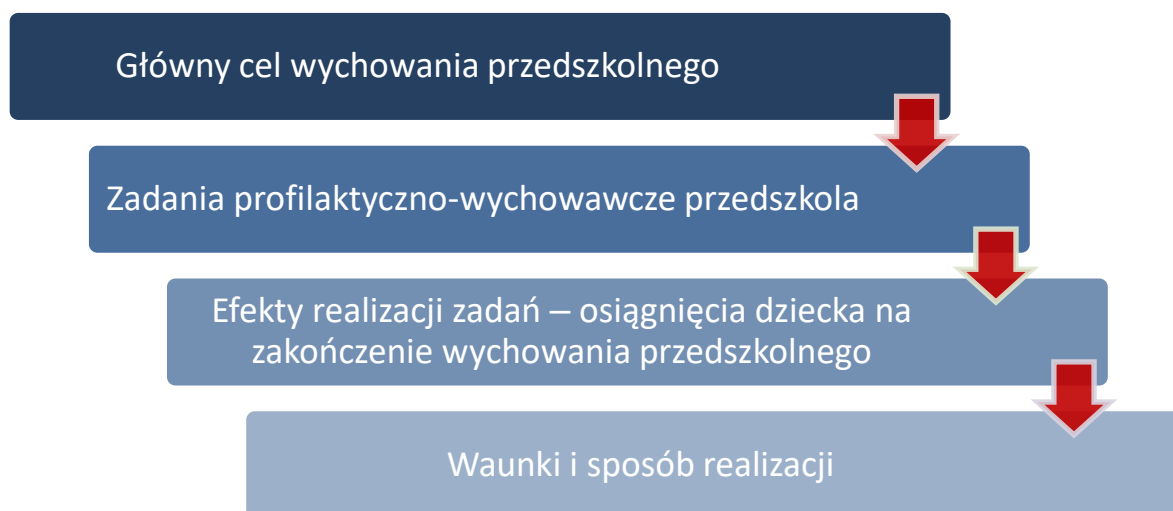
⁴ Por. tamże.

⁵ Por. [Konkluzje Rady z dn. 22 maja 2008 r. w sprawie uczenia się dorosłych \(2008/C 140/09\)](#) [online, dostęp dn. 18.04.2017].

dwóch/trzech lat; na etapie przedszkolnym – od dwóch/trzech do pięciu/sześciu lat; na etapie późniejszym – od pięciu/sześciu do ośmiu/dziewięciu lat⁶.

1.1.1. Koncepcja nowej podstawy programowej wychowania przedszkolnego a kompetencje kluczowe

Podstawa programowa wychowania przedszkolnego z 14 lutego 2017 r. została skonstruowana z następujących elementów:

Rys. 4. Struktura podstawy programowej wychowania przedszkolnego z 14 lutego 2017 r.

W części „Warunki i sposób realizacji” podstawy programowej wychowania przedszkolnego można przeczytać:

„Współczesny przedszkolak funkcjonuje w dynamicznym, szybko zmieniającym się otoczeniu, stąd przedszkole powinno stać się miejscem, w którym dziecko otrzyma pomoc w jego rozumieniu”⁷.

⁶ Por. M. Molińska, A. Ratajczyk, *Edukacja przedszkolna. Wiek 2/3 – 5/6 lat*, [w:] A.I. Brzezińska (red.) *Niezbędnik Dobrego Nauczyciela*, seria III, *Edukacja w okresie dzieciństwa i dorastania*, t. 2, Instytut Badań Edukacyjnych, Warszawa 2014, s. 22 [online, dostęp dn. 20.04.2017].

⁷ [Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dn. 14 lutego 2017 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół](#) (Dz.U. z 2017 r. poz. 356) [online, dostęp dn. 01.08.2017].

Ten zapis koresponduje z preambułą Zalecenia Komisji Europejskiej i Rady Europy w sprawie kompetencji kluczowych w procesie uczenia się przez całe życie, gdzie, charakteryzując tło i cele dokumentu, stwierdzono:

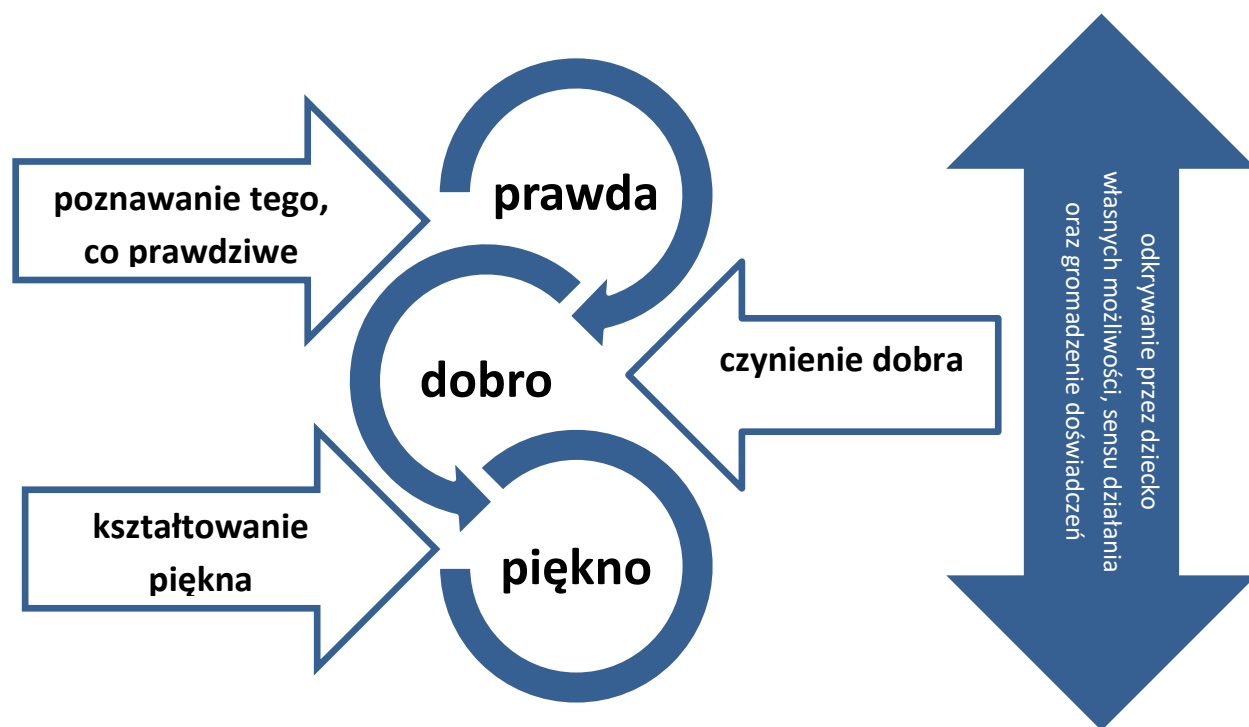
„W związku z postępującą globalizacją Unia Europejska staje przed coraz to nowymi wyzwaniami, dlatego też **każdy obywatel będzie potrzebował szerokiego wachlarza kompetencji kluczowych, by łatwo przystosować się do szybko zmieniającego się świata**, w którym zachodzą rozliczne wzajemne powiązania. Edukacja w swym podwójnym – społecznym i ekonomicznym – wymiarze ma do odegrania zasadniczą rolę polegającą na zapewnieniu **nabycia przez obywateli Europy kompetencji kluczowych koniecznych, aby umożliwić im elastyczne dostosowywanie się do takich zmian**⁸”.

Główny cel wychowania przedszkolnego, realizowany w procesach opieki, wychowania i nauczania/uczenia się, określono jako **wsparcie całościowego rozwoju dziecka**, odwołując się do koncepcji kształcenia prof. Ryszarda Więckowskiego – twórcy pedagogiki wczesnoszkolnej.

Dziecko – jako podmiot wszelkich działań pedagogicznych – zgodnie z tą koncepcją wyraża swoją aktywność w trzech formach wynikających z triady klasycznych wartości:

---

⁸ Zalecenie Parlamentu Europejskiego i Rady nr 2006/962/WEz dn. 18 grudnia 2006 r., dz. cyt.

Rys. 5. Koncepcja kształcenia całościowego w podstawie programowej wychowania przedszkolnego z 14 lutego 2017 r.

Ryszard Więckowski odkrył, zdefiniował i opisał trzy naturalne strategie uczenia się dziecka:

. Zadania przedszkola w nowej podstawie programowej a kompetencje kluczowe

W zadaniach przedszkola wyszczególnionych w nowej podstawie programowej pojawia się wiele stwierdzeń zobowiązujących nauczycieli do kształtowania u dzieci kompetencji kluczowych, np.

- „Wspieranie **samodzielnej dziecięcej eksploracji⁹ świata**, [...] z poszanowaniem **indywidualnych potrzeb i zainteresowań**” – inicjatywność i przedsiębiorczość, świadomość i ekspresja kulturalna, kompetencje społeczne

⁹ „Eksploracja – badanie, poszukiwanie, odkrywanie czegoś”. Cyt. za: Eksploracja [hasło w:] [Słownik języka polskiego PWN](#) [online, dostęp dn. 18.04.2017].

i obywatelskie, kompetencje matematyczne i podstawowe kompetencje naukowo-techniczne.

- „Wzmacnianie **poczucia wartości, indywidualność, oryginalność** dziecka oraz potrzeby **tworzenia relacji osobowych i uczestnictwa w grupie**” – kompetencje społeczne i obywatelskie, świadomość i ekspresja kulturalna.
- „Tworzenie sytuacji sprzyjających **rozwojowi nawyków i zachowań prowadzących do [...] dbania o zdrowie, sprawność ruchową i bezpieczeństwo**, w tym bezpieczeństwo w ruchu drogowym” – kompetencje społeczne i obywatelskie.
- „Przygotowywanie do **rozumienia emocji, uczuć własnych i innych ludzi** oraz **dbanie o zdrowie psychiczne [...]**” – kompetencje społeczne i obywatelskie.
- „Tworzenie sytuacji edukacyjnych budujących **wrażliwość** dziecka, w tym **wrażliwość estetyczną, w odniesieniu do wielu sfer aktywności człowieka**: mowy, zachowania, ruchu, środowiska, ubioru, muzyki, tańca, śpiewu, teatru, plastyki” – porozumiewanie się w języku ojczystym, porozumiewanie się w językach obcych, kompetencje społeczne i obywatelskie, świadomość i ekspresja kulturalna.
- „Tworzenie warunków pozwalających na **bezpieczną, samodzielną eksplorację otaczającej dziecko przyrody**, stymulujących rozwój **wrażliwości** i umożliwiających poznanie **wartości oraz norm odnoszących się do środowiska przyrodniczego**, adekwatnych do etapu rozwoju dziecka” – podstawowe kompetencje naukowo-techniczne, kompetencje społeczne i obywatelskie.
- „Tworzenie warunków umożliwiających **bezpieczną, samodzielną eksplorację elementów techniki** w otoczeniu, konstruowania, majsterkowania, planowania i podejmowania intencjonalnego działania, prezentowania wytworów swojej pracy” – podstawowe kompetencje naukowo-techniczne, kompetencje społeczne i obywatelskie, inicjatywność i przedsiębiorczość, świadomość i ekspresja kulturalna, porozumiewanie się w języku ojczystym.

- „Systematyczne wspieranie rozwoju **mechanizmów uczenia się dziecka**, prowadzące do osiągnięcia przez nie poziomu umożliwiającego podjęcie nauki w szkole” – umiejętność uczenia się.
- „Tworzenie sytuacji edukacyjnych sprzyjających budowaniu **zainteresowania dziecka językiem obcym nowożytnym**, chęci **poznawania innych kultur**”¹⁰ – umiejętność porozumiewania się w językach obcych, kompetencje społeczne i obywatelskie.

1.1.3. Warunki i sposób realizacji podstawy programowej sprzyjające kształtowaniu u dzieci kompetencji kluczowych

Pamiętając o holistycznej koncepcji rozwoju dziecka, opartej na stymulowaniu jego wielokierunkowej aktywności i poznawania wielozmysłowego, tę część podstawy programowej warto analizować w szerszym kontekście – tworzenia warunków do efektywnego kształtowania u dzieci kompetencji kluczowych. Są to np.

- organizacja zajęć wspomagających **rozwój dziecka, ze świadomością celu, jakim jest osiągnięcie dojrzałości szkolnej (przygotowanie do roli ucznia)**:
  - wykorzystywanie każdej sytuacji i momentu pobytu dziecka w przedszkolu na zajęcia kierowane i niekierowane;
  - docenianie roli zabawy w rozwoju dziecka: samodzielnej i zorganizowanej (w budynku przedszkola i na świeżym powietrzu);
  - organizacja pracy przedszkola uwzględniająca codzienną, naturalną zabawę dziecka w każdej grupie wiekowej na świeżym powietrzu, zaspokajającą chęć zabawy, potrzebę ruchu i sprzyjającą doskonaleniu motoryki;
  - organizacja zajęć kierowanych z uwzględnieniem możliwości dzieci, ich oczekiwań poznawczych¹¹ i potrzeby wyrażania swoich stanów emocjonalnych, komunikacji;

¹⁰ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dn. 14 lutego 2017 r., dz. cyt.

¹¹ „Sytuacje edukacyjne wywołane np. oczekiwaniem poznania liter skutkują zabawami w ich rozpoznawaniu. Jeżeli dzieci w sposób naturalny są zainteresowane zabawami prowadzonymi do ćwiczeń czynności złożonych, takich jak liczenie, czytanie, a nawet pisanie, nauczyciel przygotowuje dzieci do wykonywania tychże czynności zgodnie z fizjologią i naturą pojawiania się tychże procesów. [...] Przedszkole jest miejscem, w którym poprzez zabawę dziecko poznaje alfabet liter drukowanych. Zabawa rozwija w dziecku oczekiwania poznawcze w tym zakresie i jest najlepszym rozwiązaniem

- obserwacja dzieci połączona z twórczą modyfikacją przestrzeni rozwoju adekwatną do ich zdiagnozowanego potencjału¹²;
- podporządkowanie organizacji zabawy, nauki i wypoczynku w przedszkolu rytmowi dnia, co pozwala dziecku na stopniowe zrozumienie pojęcia czasu i organizacji oraz daje poczucie bezpieczeństwa i spokoju¹³;
- zwracanie uwagi na konieczność tworzenia nawyków ruchowych u dzieci, sprzyjających gotowości do rozpoczęcia nauki w szkole, w tym prowadzenie w każdej grupie wiekowej zajęć z rytmiki oraz gimnastyki – ze szczególnym uwzględnieniem ćwiczeń zapobiegających wadom postawy;
- współpraca z rodzicami: informowanie ich o postępach w rozwoju dziecka, zachęcanie do współpracy w realizacji programu wychowania przedszkolnego;
- opracowywanie diagnozy dojrzałości szkolnej dla tych dzieci, które w danym roku mają rozpocząć naukę w szkole;
- przygotowanie dzieci do posługiwania się językiem obcym nowożytnym, wybranym adekwatnie do języka nauczanego w szkołach podstawowych na terenie danej gminy:
  - zintegrowane z różnymi zadaniami realizowanymi w ramach programu wychowania przedszkolnego;
  - odbywające się w formie swobodnej zabawy i wynikające z naturalnych sytuacji – z wykorzystaniem różnorodnych środków i pomocy dydaktycznych;
  - umożliwiające dzieciom osłuchanie się z językiem w różnych sytuacjach z życia codziennego¹⁴;

---

metodycznym, które sprzyja jego rozwojowi. Zabawy przygotowujące do nauki pisania liter prowadzić powinny jedynie do optymalizacji napięcia mięśniowego, ćwiczeń planowania ruchu przy kreśleniu znaków o charakterze literopodobnym, ćwiczeń czytania liniatury, wodzenia po śladzie i zapisu wybranego znaku graficznego. W trakcie wychowania przedszkolnego dziecko nie uczy się czynności złożonych z udziałem całej grupy, lecz przygotowuje się do nauki czytania i pisania oraz uczestniczy w procesie alfabetyzacji”. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dn. 14 lutego 2017 r., dz. cyt.

¹² Nauczyciele diagnozują, obserwują dzieci i twórczo organizują przestrzeń ich rozwoju, wykorzystując w zabawach i doświadczeniach przedszkolnych potencjał tkwiący w dzieciach oraz ich zaciekawienie elementami otoczenia.

¹³ Tamże.

¹⁴ Warto w tym miejscu przytoczyć ustalenia naukowców, którzy „stwierdzili, że łatwość, z którą dzieci opanowują język obcy, może być związana ze sposobem jego uczenia się: dzieci uczą się przez zabawę. Aktywności ruchowe oraz połączenie ich z reprezentacjami wizualnymi (tzw. *real objects*) wzmacniają znaczenie wypowiedzianych słów, co może prowadzić do zdecydowanie łatwiejszego ich zapamiętywania. Nie ma niestety badań, które jednoznacznie udowodniłyby, że uczenie języka obcego od wczesnego dzieciństwa gwarantuje sukces w jego opanowaniu na wyższych szczeblach

- aranżacja przestrzeni stymulującej aktywność dzieci:
  - stałe kąciki zainteresowań (czytelniczy, konstrukcyjny, artystyczny, przyrodniczy);
  - czasowe kąciki związane z realizowaną tematyką, świętami okolicznościowymi, specyfiką pracy przedszkola;
  - dostępne bez ograniczeń zabawki i pomoce dydaktyczne wykorzystywane w motywowaniu dzieci do podejmowania samodzielnego działania, odkrywania zjawisk i zachodzących procesów, utrwalania zdobytej wiedzy i umiejętności oraz inspirowania do prowadzenia własnych eksperymentów;
  - odpowiednio wyposażone miejsca przeznaczone na odpoczynek dzieci (leżak, materac, mata, poduszka);
  - elementy wyposażenia odpowiednie dla dzieci o specjalnych potrzebach edukacyjnych;
  - estetyczna aranżacja wnętrza umożliwiająca celebrowanie posiłków (kulturalne, spokojne ich spożywanie połączone z nauką posługiwania się sztucami), a także możliwość wybierania i komponowania potraw przez dzieci (walory odżywcze i zdrowotne produktów);
  - aranżacja wnętrza umożliwiająca dzieciom podejmowanie prac porządkowych, np. przed posiłkami i po ich spożyciu, po zakończonej zabawie, przed wyjściem na spacer itp.

1.1.4. Kompetencje kluczowe a osiągnięcia dziecka na koniec wychowania przedszkolnego

Pamiętając o wzajemnym uzupełnianiu się i przenikaniu kompetencji kluczowych, **można odszukać ich elementy w osiągnięciach, jakie przewidziano w podstawie programowej dla dziecka, które osiągnęło dojrzałość szkolną.**

Poniższe przykładowe zestawienie odnosi się do wybranych efektów w **obszarze rozwoju fizycznego (F), emocjonalnego (E), społecznego (S) oraz poznawczego**

---

edukacyjnych, jednak wydaje się oczywiste, że nauka prowadzona w formie zabawy już od przedszkola zapewni pozytywne nastawienie do tego języka i w przyszłości może procentować w postaci zwiększonej motywacji do uczenia się angielskiego”. A. Kapuścińska, K. Wichrowska, *Rozwijanie kompetencji kluczowych w przedszkolu a dobry start szkolny* [w:] J. Uszyńska-Jarmoc, K. Nadachewicz (red.), *Kompetencje kluczowe dzieci i młodzieży. Praktyka edukacyjna*, Wydawnictwo Akademickie Żak, Warszawa 2015, s. 100.

(P) – zachowana jest numeracja osiągnięć z podstawy programowej oraz kompetencji kluczowych z zalecenia UE (od I do VIII – por. rys. 1.). Koordynator procesu wspomagania lub trener może wykorzystać poniższy materiał podczas spotkania z radą pedagogiczną lub warsztatów (por. część 1.5), konsultacji indywidualnych i zespołowych, przy tworzeniu narzędzi służących monitorowaniu lub ewaluacji procesu.

Tab. 1. Fizyczny obszar rozwoju dziecka

Dziecko przygotowane do podjęcia nauki w szkole:	Kompetencje kluczowe							
	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII
3) spożywa posiłki z użyciem sztućców, nakrywa do stołu i sprząta po posiłku;						X		
4) komunikuje potrzebę ruchu, odpoczynku itp.;	X				X	X		
5) uczestniczy w zabawach ruchowych, w tym rytmicznych, muzycznych, z przyborami lub bez nich;			X			X		X
6) inicjuje zabawy konstrukcyjne, majsterkuje, buduje, wykorzystując zabawki, materiały użytkowe, w tym materiał naturalny;			X				X	
7) wykonuje czynności, takie jak: [...] trzymanie małych przedmiotów z wykorzystaniem odpowiednio ukształtowanych chwytów dłoni, używa chwytu pisarskiego podczas rysowania, kreślenia i pierwszych prób pisania;	X	X			X			
9) wykazuje sprawność ciała i koordynację w stopniu pozwalającym na rozpoczęcie systematycznej nauki czynności złożonych, takich jak czytanie i pisanie.	X	X			X			

Tab. 2. Emocjonalny obszar rozwoju dziecka

Dziecko przygotowane do podjęcia nauki w szkole:	Kompetencje kluczowe							
	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII
1) rozpoznaje i nazywa podstawowe emocje, próbuje radzić sobie z ich przeżywaniem;	X					X		
8) zauważa, że nie wszystkie przeżywane emocje i uczucia mogą być podstawą do podejmowania natychmiastowego działania, panuje nad nieprzyjemną emocją, np. podczas czekania na własną kolej w zabawie lub innej sytuacji;						X		
10) dostrzega, że zwierzęta posiadają zdolność odczuwania, przejawia w stosunku do nich życzliwość i troskę;						X	X	
11) dostrzega emocjonalną wartość otoczenia przyrodniczego jako źródła satysfakcji estetycznej.						X		X

Tab. 3. Społeczny obszar rozwoju dziecka

Dziecko przygotowane do podjęcia nauki w szkole:	Kompetencje kluczowe							
	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII
1) przejawia poczucie własnej wartości jako osoby, wyraża szacunek wobec innych osób i przestrzegając tych wartości, nawiązuje relacje rówieśnicze;	X	X				X	X	
5) ocenia swoje zachowanie w kontekście podjętych czynności i zadań oraz przyjętych norm grupowych; przyjmuje, respektuje i tworzy zasady zabawy w grupie, współdziała z dziećmi w zabawie, pracach użytecznych, podczas odpoczynku;						X	X	
6) nazywa i rozpoznaje wartości związane z umiejętnościami i zachowaniami społecznymi, np. szacunek do dzieci i dorosłych, szacunek do ojczyzny, życzliwość okazywana dzieciom i dorosłym – obowiązkowość, przyjaźń, radość;	X				X	X		
9) komunikuje się z dziećmi i osobami dorosłymi, wykorzystując komunikaty werbalne i pozawerbalne; wyraża swoje oczekiwania społeczne wobec innego dziecka, grupy.	X	X				X	X	

Tab. 4. Poznawczy obszar rozwoju dziecka

Dziecko przygotowane do podjęcia nauki w szkole:	Kompetencje kluczowe							
	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII
2) wyraża swoje rozumienie świata, zjawisk i rzeczy znajdujących się w bliskim otoczeniu za pomocą języka mówionego, posługuje się językiem polskim w mowie zrozumiałej dla dzieci i osób dorosłych, mówi płynnie, wyraźnie, rytmicznie, poprawnie wypowiada ciche i głośne dźwięki mowy, rozróżnia głoski na początku i końcu w wybranych prostych fonetycznie słowach;	X							
3) odróżnia elementy świata fikcji od realnej rzeczywistości; byty rzeczywiste od medialnych, byty realistyczne od fikcyjnych;			X	X				X
5) odpowiada na pytania, opowiada o zdarzeniach z przedszkola, objaśnia kolejność zdarzeń w prostych historyjkach obrazkowych, układa historyjki obrazkowe, recytuje wierszyki, układa i rozwiązuje zagadki;	X	X	X	X		X		X
11) wyraża ekspresję twórczą podczas czynności konstrukcyjnych i zabawy, zagospodarowuje przestrzeń, nadając znaczenie umieszczonym w niej przedmiotom, określa ich położenie, liczbę, kształt, wielkość, ciężar, porównuje przedmioty w swoim otoczeniu z uwagi na wybraną cechę;			X	X			X	X

1.2. Lista wskaźników – jak rozpoznać, że w przedszkolu są rozwijane wybrane kompetencje kluczowe?

Poniżej zostały przedstawione przykładowe wskaźniki – odnoszące się do różnych aspektów pracy przedszkola – świadczące o rozwijaniu w placówce wybranych kompetencji kluczowych u dzieci. Trzeba pamiętać, że w przedszkolu kształującym takie kompetencje nie chodzi tylko o obserwowanie rozwoju podopiecznych w zakresie ich wiedzy, umiejętności i postaw. Chodzi także (a może przede wszystkim) o (auto)analizę kompetencji nauczycieli pracujących z dziećmi, ich warsztatu pracy, sposobu, w jaki aranżują przestrzeń, aby sprzyjała ona rozwijaniu kompetencji kluczowych u dzieci itp. Tę świadomość powinna mieć osoba wspomagająca, aby umiała:

- „czytać” **na etapie wstępnej diagnozy potrzeb przedszkola** dostępne dokumenty (np. statut przedszkola, informacje na stronie internetowej placówki) i budować na tej podstawie opinię o mocnych i słabych stronach pracy placówki w zakresie rozwijania kompetencji kluczowych u dzieci;
- „pytać” i „słuchać”, gdy – **na pierwszym i kolejnych etapach wspomagania** – prowadzi wywiady z dyrektorem i nauczycielami, skłaniając ich do autorefleksji na temat jakości własnej pracy, gdy realizuje warsztaty służące **zdiagnozowaniu potrzeb** przedszkola, gdy pracuje z zespołem zadaniowym na etapach **pogłębiania diagnozy, planowania działań i określania kryteriów sukcesu**, a wreszcie – gdy **monitoruje i podsumowuje realizację planu** wspomagania;
- „patrzeć”, gdy **podczas pierwszej i kolejnych wizyt w placówce** przygląda się aranżacji przestrzeni, szukając w niej elementów sprzyjających i niesprzyjających rozwijaniu kompetencji kluczowych u dzieci i obserwuje zmiany wprowadzane przez nauczycieli.

Listy przykładowych wskaźników może być pomocna również dla kadry przedszkola, która podejmie decyzję o pracy nad rozwijaniem **konkretnej kompetencji kluczowej u dzieci**. Mając obraz tego, jak powinno być, łatwiej będzie nauczycielom i dyrektorowi ocenić, jak jest dzisiaj, a następnie zaplanować zmiany prowadzące do poprawy jakości pracy.

